

Titel: Heksefeber

Temaer: Hekseafbrændinger, forfølgelse, renæssance, flugt, venskaber, at være anderledes, sandhed og tvivl, fordomme, angst, at vælge, børnelitteratur fra 70'erne.

Fag: dansk
Målgruppe: 4.-6. kl

Bog: *Heksefeber*, Leif Esper Andersen (1974)
<https://kp.mitcfu.dk/05004802>

Faglig relevans

Gribende og tankevækkende historisk roman til mellemtrinnet om drengen Esben, hvis mor bliver brændt på bålet som heks, og som derefter drives på flugt. Her møder han Kloge-Hans, som hjælper ham med at forstå, hvorfor hans mor blev brændt. Romanen foregår i renæssancen, hvor hekseafbrændinger var en grusom realitet.

Romanen er skrevet i 1974 af forfatter, skolelærer og socialist Leif Esper Andersen, som i tidens ånd i 70'erne ønskede at bevidstgøre børn om de undertrykkende kræfter(magthaverne) i samfundet før og nu som fx præster og kirken. Det ville Andersen gøre ved at fortælle, hvordan undertrykkelse og forfølgelse pga. religion og overtro har rødder langt tilbage i historien. Børn skulle blive historisk og samfundsmæssigt bevidste, så de kunne tage afstand fra den slags - også i den lettere form, den kunne antage i 70'erne. Kloge-Hans giver meget visdom videre til Esben, og dermed også til børnelæserne. Det er oplagt at gøre eleverne opmærksomme på, at det er en typisk bog fra 70'erne, hvor forfatteren havde en mission om at bevidstgøre børn om de undertrykkende kræfter i samfundet.

Andersen ønskede dog også, at børn skulle røres af en gribende fortælling. Og det bliver de helt fra begyndelsen af romanen, der starter in medias res med, at Esben er flygter fra bålet, hvor hans mor lige er blevet brændt. En stærk scenisk fremstilling, som får læseren hooked. Bogen er nærmest blevet en klassiker i skolen, hvilket ikke er svært at forstå. Den griber stadig børn i dag.

Nogle vil synes romanen er lidt belærende og skolelærer-agtig, (Andersen var jo faktisk lærer), så den skal læses som en bog af sin tid. Men det er en god fortælling og den giver masser af stof til samtaler og refleksion. Så den har bestemt sin berettigelse i skolen i dag.

Ideer til undervisningen

FØR

Man kan enten inden eller efter læsning af romanen, lade eleverne få dybere indsigt i baggrunden for hekseafbrændingerne i Danmark. De kan fx se den spændende historiske dokumentar om den sidste heks, der blev brændt på bålet i Danmark; Maren Spliids <http://mitcfu.dk/TV0000012658>

Inden eleverne går i gang med at læse e-bogen, er det vigtigt, at de bliver bevidste om deres forventninger. Hvad tror de bogen kommer til at handle om ud fra forside-illustrationen og titlen?

Hvis eleverne skal have en dybere historisk forståelse for perioden, kan man lade dem se denne udsendelse <http://mitcfu.dk/TV0000108011>

UNDER

Lad først eleverne læse romanen uden afbrydelser. Det fremmer læselysten og giver plads til at lade sig forføre af fortællingen.

Derefter kan de i mindre grupper arbejde med spørgsmålene, som står sidst i vejledningen her. Spørgsmålene til anslaget handler om, at eleverne skal finde eksempler på den personbundne fortæller og den sceniske fremstillings brug af sansende beskrivelser. De gøres også opmærksomme på den stærke 'in medias res' begyndelse.

Herefter drejer spørgsmålene sig primært om de tankevækkende udsagn som Kloge-Hans og Esben kommer med. Eleverne skal reflektere over og tale sammen om dem.

Til sidst er der spørgsmål Esbens udvikling, hvorfor mon forfatterens navn ligger så tæt op ad hovedpersonens, og hvordan de opfatter slutningen (som minder meget om begyndelsen), og hvad der mon kommer til at ske Esben fremover.

EFTER

Bogens slutning er åben. Derfor er det oplagt, at lade eleverne digte videre for at finde ud af, hvad der mon sker med Esben og Hans.

Lad den skrive et nyt kapitel, hvor de forestiller sig, hvad der sker med Esben. De skal prøve at fortsætte i samme skrivestil med en personbundne fortæller, der beskriver Esbens tanker og følelser.

Eleverne kan tage udgangspunkt i Hans' forudsigelser til Esben i det sidste afsnit i kapitel 13:

"Når de engang kommer for at hente mig, skal du stikke af. Du skal holde dig her i nærheden, men du skal undgå at blive set. Måske klarer jeg mig. Når de henter mig, er de så bange, at de tør brænde mig. Måske kan jeg gøre dem så bange, at de ikke tør! Hvis du en dag ser røgen over bakkerne, ved du, hvad der er sket. Så har de ikke været bange nok, og så må du hellere stikke af. Måske bliver verden engang sådan, at der også er plads til dem, der er anderledes. Måske."

Der er to fortællere i romanen. Den ene fortæller er drengen Esben, der fortæller, hvad der skete inden hans mor blev brændt på bålet.

Den anden fortæller, vi ikke kender. Det er den personbundne fortæller som fortæller os, hvad Esben tænker, gør og siger. Vi får kun at vide hvad Hans gør og siger.

Det er selvfølgelig forfatteren, der har bestemt alle ordene i historien.

Men det er ikke forfatteren, der fortæller historien. Forfatter og fortæller er ikke det samme. Det er ofte svært for eleverne at forstå.

Leif Espen Andersen var kommunist/socialist. Find eksempler i bogen på at den anden fortæller udtrykker forfatterens holdninger i den retning.

Supplerende materialer

Anmeldelse af bogen <http://fortaellingen.dk/anmeldelse/leif-esper-andersen-heksefeber>

TV-udsendelse: Maren Spliids: De satans kvinder (2009) <http://kp.mitcfu.dk/TV0000012658>

Historien om Danmark: Reformation og renæssance(6) (2017)
<http://kp.mitcfu.dk/TV0000108011>

Elevspørgsmål

Prolog

Bogen indledes med en *prolog*, som er en kort tekst, der kommer inden selve fortællingen. Prologen her fortæller os et vigtigt budskab i bogen. Prologen er faktisk et citat som kommer senere i bogen.

- Hvad tænker du budskabet er?

Kapitel 1

Anslag

Det er et stærkt anslag fortællingen begynder med. Bogen starter lige på og hårdt. Det kaldes også '*in medias res*', når en fortælling starter lige midt i det mest spændende. Så er læseren ligesom fanget ind og har lyst til at læse videre.

Det er en tydelig *scenisk fremstilling*, da vi kan se handlingen for os som en scene i en film. Det skyldes bl.a. de stærke sansende beskrivelser af, hvordan det føles at være Esben.

- Find to eksempler på scenisk fremstilling i anslaget.

Fortælleren er en personbunden fortæller, der har indre synsvinkel fra drengen Esben, da vi hører om hans følelser. Men der er også ydre synsvinkel, hvor fortælleren ser på det hele ude fra.

- Find eksempler i anslaget på både indre og ydre synsvinkel.
- Ekstra: Lav en medrivende oplæsning. Optag din oplæsning af anslaget, og læg passende lydeffekter ind over. Øv dig grundigt, og læs det levende op.

Kapitel 3

To fortællere

Som nævnt er der en personbunden fortæller, som vi ikke rigtig ved, hvem er. Men Esben er også fortæller. Esben fortæller fx Hans, hvad der er sket, før hans mor blev brændt på bålet.

Der er altså to fortællere i bogen.

- Find eksempler på de to forskellige fortællere. Et for hver.
- Hvem er den anden fortæller mon? Hvordan virker de to fortællere på os læsere?

Kapitel 4

Et vigtigt budskab

- Hvorfor, mener Hans, at man forfølger mennesker?

Tekst fra prolog

Teksten fra epilogen gentages her: *Måske er de bange. Nej ikke måske. Folk er bange. Når man er bange, må man finde noget at beskytte sig med. Og hvis man ikke ved, hvad man er bange for, må man finde noget at beskytte sig imod.*

- Hvorfor fremhæver forfatteren Leif Esper Andersen netop dette citat?

Heksejæger i os alle

Da jeg fandt dig, og da jeg fandt ud af, hvorfor du var kommet løbende, havde jeg den samme lyst. Der stikker nok en heksejæger i os alle.

- Hvad mener Hans med, at der *stikker en heksejæger* i os alle? Hvad tænker du om det? Tror du også, det er sådan?

Kapitel 7

Titlen Heksefeber

- Hvorfor hedder bogen mon *Heksefeber*? Hvad er heksefeber egentlig?
- Tror du, heksefeber kan findes eller kan opstå i verden i dag?

Kapitel 8

Hans' styrke

Hans siger: - *Jeg har før sagt dig, at mennesker er bange. Men jeg ved, hvad jeg er bange for. Det er min styrke.*

- Hvad er det, Hans er bange for? Og hvorfor er det en styrke at vide det?

Uretfærdigt spørgsmål

Hans siger: - *Hvor ville du helst have din mor, hvis du skulle vælge? I midten af kredsen, hvor hun blev pint af de mange, eller ude i kredsen, hvor hun er med til at pine?*

Esben siger: - *Jamen, det er ikke retfærdigt!*

- Hvorfor mener Esben, at det ikke er et retfærdigt spørgsmål?

At vælge

Hans siger: - *Men synes du, at jeg kan lade børnene lide, fordi forældrene er bange og svage? Synes du, at jeg kan lade menneskene lide, fordi de er bange og kan finde på at brænde mig i deres angst? Det gælder om at vælge, og det gælder altid om at vælge. De fleste vælger bare at lade være.*

- Hvad er det for et valg, Hans mener man har?

Sandhed og tvivl

Hans siger: *Jeg mener, at den dag man tror, at man har fundet de gyldne sandheder og ikke mere tvivler, da er man gået i stå. Vogt dig for sandheder. Du skal ikke lede efter en tro, men efter sund tvivl.*

- Hvilke *gyldne sandheder* taler Hans om, og hvorfor skal man tvivle?
- Hvad tænker du om det?

Manden og drengen

- I bogen står der nogle gange *Manden og drengen* i stedet for *Hans og Esben*.
- Hvorfor mon det?

Kapitel 9

Vidjer

Der står om Esben: *Det var, som om det at gøre modstand mod noget der var stærkere end én selv, og at kunne bøje sig ind under uden at lade sig knække, blev en del af ham, trængte ind i ham og bredte sig i hele hans krop. Han lærte noget af de vidjer.*

- Hvad er en vidje? Brug ordbog
- Hvad er det, Esben lærer af at arbejde med vidjer?

Skønhed

Esben siger: *Mor havde sådan et smukt hår, men det var, ligesom der ikke skulle være noget smukt tilbage*

- Hvad mon Esben mener med det?

Kapitel 13

Angst

Hans siger: *Menneskets angst kan man ikke flygte fra. Den er alle vegne.*

- Hvad mener Hans mon med det?
- Hvad tænker du?

Andres betingelser

Hans siger: *Man må først lære de andres betingelser, inden man kæmper imod dem.*

- Hvad mener Hans mon med det?

Fordomme

Hans siger: *Den store flok - den har aldrig tænkt en tanke. Men den har fået en masse fordomme forærende, og den tror, at det er sandheder.*

- Hvad er en fordom?
- Hvad mener Hans om fordomme?
- Kender du nogen fordomme?
- Har du nogle fordomme?

Sydebuk

Hans fortsætter: *Og den har lært at vælge sine sydebukke.*

- Hvad mener Hans med det?

Livshistorie

Hans siger: *Se, det var min historie. Egentlig minder den om din, men den er længere og ældre.*

- Hvad mener Hans med det?

Anderledes

Hans siger: *Måske klarer jeg mig ... Måske kan jeg gøre dem så bange ... Måske bliver verden engang sådan, at der også er plads til dem, der er anderledes. Måske.*

- Hvorfor bruger Hans mon ordet *måske* så mange gange?
- Hvordan kan man egentlig være anderledes i dag?
- Hvordan er man, når man er normal i dag?

- Er der blevet bedre plads til dem, der anderledes i vores samfund i dag? Giv eksempler
- Er der plads til dem, der er anderledes i jeres klasse og på jeres skole?
- Hvordan kan I sørge for, at der kan blive endnu bedre plads til de anderledes i jeres klasse?

Kapitel 14

Kloge-Hans

Hans kaldes for *Kloge-Hans*.

- Hvad er Hans egentlig klog på?

Esbens udvikling

Gå Esben, og pas godt på dig selv - men mest på de andre. Måske bliver der plads til os en dag. Måske ... Hans' ord rørte ved noget i ham ... "Måske stikker der en heksejæger i os alle". "Jeg ved, hvad jeg er bange for. Det er min styrke".

- Hvordan har Esben udviklet sig gennem romanen?

Ordet *måske*

Esben tænker: *Tilbage i hans hoved blev, da alt det det andet igen var forsvundet, et lille ord, som Hans havde brugt så tit. Ordet 'måske'.*

- Hvorfor betyder ordet '*måske*' så meget for Esben?

Esben og Espen

Hovedpersonen hedder Esben og forfatteren hedder Espen. De hedder altså det samme, selvom deres navne staves lidt forskelligt.

- Hvorfor tror du, at forfatteren har valgt at kalde sin hovedperson næsten det samme som ham selv?

Heksefeber er skrevet i 1974 af forfatter, skolelærer og socialist Leif Esper Andersen. Som socialist og lærer i 70'erne ønskede han, at børn skulle forstå, hvordan folk i århundrede var blevet undertrykt af magthaverne som fx Kirken og præsterne. Børn skulle vide det, så de kunne forstå og tage afstand fra undertrykkelse i deres egen tid. Det er en typisk børnebog fra 70'erne, hvor forfatteren havde en mission om at bevidstgøre børn om de undertrykkende kræfter i samfundet.

- Hvad tænker du om forfatterens mission med bogen?

Slutningen

Romanen begynder med en dreng, der flygter: '*... mens han løb hen over engene langs fjorden*'.

Og den slutter med den samme dreng, der flygter: '*En dreng kom løbende hen over engene langs fjorden. Ude på fjorden slog en ørred. Og ringene bredte sig i vandet.*'

- Hvilke ringe er der tale om?
- Hvorfor begynder den med det samme?
- Synes du bogen ender godt eller dårligt. Hvorfor?
- Hvad tror du, der kommer til at ske med Esben fremover?